

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 56. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hcaeventyr07val-shoot-idm139890599263744.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Ole Lukøie

Ole Lukøie tryktes første gang i EB 6-42, der udkom 20.12.1841.

Under omtalen af Thorvaldsen i MLE skriver A: »I hans Selskab paa Nysø skrev jeg et Par af mine Eventyr, saaledes: »*Ole Lukøie*« og han hørte til med Lyst og Interesse; dengang havde iøvrigt Eventyrene endnu ikke synderlig Betydning her hjemme« (I 263).

Eventyrets genesis er dog noget mere kompliceret end skildret i MLE. 11.1.1840 noterer A nemlig i Alm: »Louise C. [:Collin] utaalelig. Skrevet Skibet med Storken.« Hvad Louise Collin, som han en tid havde været meget forelsket i, egentlig har sagt, ved vi ikke. Men A har øjensynlig afreageret ved at skrive historien om den forfulgte stork, der senere blev til Onsdags-historien i *Ole Lukøie*. Derefter er der stilhed omkring eventyret, medens han bl.a. arbejdede på *Svinedrenge*, og først 1.6.1840 dukker eventyret atter op i Alm: »Skrevet Ole Lukøie.« 4.6. rejste han til Nysø. 10.6. har Alm: »Endt Ole Lukøie« og 11.6.: »Skrevet til Jette Hanck. Reenskrevet paa Ole Lukøie.« I det omtalte brev kommer han også ind på eventyret: »Jeg har her fuldendt et Eventyr *Ole Lukøie*, og troer at det er imellem de meest brogede jeg har skrevet.« Derefter fortæller A om Ole Lukøies personlighed og giver et kort referat af eventyret (BHH 461). Arbejdet var dog ikke helt færdigt endnu. 15.6. hedder det i Alm: »Ondt i Maven, reenskrevet paa Ole Lukøie.« Om rækkefølgen i affattelsen af de enkelte historier henvises iøvrigt til Buket 53ff.

I det citerede brev til Henriette Hanck udtalte A, at han regnede med at få eventyret udgivet i et hæfte sammen med *Svinedrenge* og *Rosen-Alfen*, så snart han vendte hjem til København. Sådan gik det imidlertid ikke, næppe fordi Reitzel og A har fundet, at bogen ville forekomme for lille, eftersom *Boghveden*, der også kom med, trods alt kun er på et par sider.

I Bemærkninger skriver A: »Den med Navnet *Ole Lukøie* forbundne Forestilling om et Væsen der ved sin Ankomst gjør de Smaa søvnige, er det eneste Givne; ved Eventyret fik *Ole Lukøie* Skikkelse, i 57 Eventyrkomedien [fra 1850] bragtes denne personlig paa Scenen« (6). Som A bemærker, er eventyret bygget over en skikkelse fra folketroens verden. Af et brev til den svenske komtesse Mathilda Barck, Nysø 20.6.1840, fremgår, at A umiddelbart har hentet træk til figuren fra tysk overlevering, idet han fortæller, at navnet Ole Lukøie »betyder hos os hvad »Der Sandmann« er i Tydskland, en underlig Krabat, som om Aftenen naar Børn sidde allerbedst faaer dem til at plirre med Øinene og de maa lukke dem og sove« (A-iana 3 rk. II 146 f). Skikkelsen var altså kendt på A.s tid, nævnes første gang af J.R. Paulli i komedien Julestuen og Maskeraden (1724) og omtales senere af Poul Møller i Scener i Rosenborg Have (1819-21) og Blicher i Røverstuen (1827).

A har selv foregrebet skikkelsen og motivet med Ole Lukøie, der hver nat fører barnet gennem skiftende verdener, i *Kunstner-Livet* (1829; SS XII 224 f), hvor det fortælles, at en lille dreng ligger i sin seng og grunder over bedstemoderens eventyr. Da banker det på vinduet:

Og som Elskovs-Guden,
En lille Dreng paa Gulvet for ham staaer,
Med Grønt og Blomster i sit gule Haar,
Fra Skuldren hæve sig to store, gyldne Vinger,
Og deiligt Legetøi den Lille med sig bringer.

Ole Lukøie-skikkelsen er her mere beslægtet med Amor end med eventyrfiguren, og A har heller ikke været sikker på hans størrelse. I En tydsk Ballade fortælles om Karens drømme: »Rundtomkring fløi skjelmske Drømmeguder, / Nogle store, Andre bitte smaa« (1830; SS XII 278). Ligeledes har A tilsyneladende været i tvivl om alderen, for i Fodreise omtales han som »den gamle Mand Søvn« , der forjages af fornuften og i huj og hast må pakke sine »brogede Drømmebilleder« sammen (44). Tilsvarende omtales han i O.T.: »Den gamle Mand, *Søvn*, som *Tieck* har tegnet ham, med Kassen, hvoraf han tager sine Drømmemarionetter, begyndte nu sine natlige dramatiske Eventyr, der varede ved, til Solen skinnede ind af Vinduerne« (180). Henvielsen til Tieck gælder digtet *Die Phantasie* (Gedichte von L. Tieck. I. Dresden 1834. 65), som A imidlertid refererer forkert, idet den gamle mand ikke er søvnen, men fantasien, der holdes indespærret hele dagen af fornuften og først løses af søvnen om natten. Iøvrigt er kassen også A.s egen opfindelse. Inden Ole Lukøie-figuren fik virkelig skikkelse og karakter, var den dog trådt ud af anonymiteten i KES, hvor Peter Wik fortæller Christian, at de skal »slaaes med Ole Lukøie! men han vipper os, kan Du troe! vipper os op i den syvende Himmel« (86).

167.6*Hosesokker*] strømpesokker, uden sko på. - **8***sød Mælk*] A.s egen opfindelse. I europæisk overlevering kaster Ole Lukøie mindre 58 hensynsfuldt sand eller støv i øjnene på børnene. - **20***en Paraply*] A.s tilsætning, inspireret af C. Brentanos Gockel, Hinkel und Gackeleia (1838), hvor en gammel mand viser Gackeleia en paraply, behængt med klokker og forskelligt legetøj, som han fortæller historier om. (Werke III.

Munchen 1965.712).

168.2*Hjalmar*] opkaldt efter Hjalmar Collin (1834-97), søn af Gottlieb og Augusta C. og sønnesøn af Jonas C. - **8ff.** se n.t. I 47.36. - **18***Tavlen*] skiferplade el. sortmalet lille træplade, som den enkelte elev skrev på med en griffel, en lang tynd skiferstang. - **24***langs ned*] langs nedad. - **26***Forskrift*] forbillede; bogstaver til at lære at skrive efter. - **34***Kinder pulver*] afførende og beroligende medicin til småbørn (af ty. Kinder).

169.6*Stuen*] dagligstuen. - **8***Spyttebakken*] beholder med sand el. desinficerende væske til at spytte i.

170.2-6*De rakte ... allerstørste*] sml. Brentanos Gockel, Hinkel und Gackeleia, hvor prins Kronovus tager en kringle og lader Gackeleia rykke i den, så hver beholder sit stykke (Werke III. München 1965.737). - **4***Kagekone*] kvinde som sælger småkager o.l. på gader el. torve. - **6-8***Ved hvert Slot ...*] sml. **m**, der oprindeligt (mere logisk) har: »Ved hvert Træ stode smaa Prindser Skildvagt, de skuldrede med Guldsabel, og deres Patronaske var endnu deiligere, Dronningen havde selv gjort den af sine røde Saffians Tøfler; og saa kom Hjalmar ud i de høie Bjerger, der gik op i Skyerne, hvor de smaa Engle sad og lod det regne med Rosiner og nye Tinsoldater.« - **9***rigtige*] ægtefødte. - **28-172.25** Et selvportræt af A; om hans interesse for storkemotivet se *Storkene* ovf. s. 55.

171.28*Alen*] 0.62 m.

172.11-12*Spiiskammer-*] mindre rum til opbevaring af madvarer. - **21** i *Øieblikket*] øjeblikkeligt. - **26***Gud ... Uleilighed*] reminiscens af Chihans spørgsmål til Helene i Holbergs Ulysses von Ithacia (II 5): »See her, min hierte Jomfrue! skal Hun selv have Umag at lukke op?« - **30***Trødske*] se n.t. 1.58.5-6. - **35***tviskede*] hviskede, småsludrede; ikke i ODS og formentlig fejlskrevet efter hviskede. - **38***Osteskorpe*] sml. Brentanos Gockel, Hinkel und Gackeleia, hvor der også forekommer et musebryllup og hvor prins von Speckelfleck fortæller, at han sidder »Aut ein Parmesankäsethron, / Der stoize Butterthränen schwitzt« (Werke III. München 1965.647).

173.1*altid*] stadig. - **5***Beværtningen*] serveringen. - **22-23***god Nat Ole! Pengene ligger i Vinduet*] alm. talemåde, ikke mindst blandt Collinerne (jvf. Stampe 32 og Vogel-Jørg 327). Her betyder det kun, at de, der har gjort noget forkert, (forgæves) vil forsøge at betale sig fra det. - **29** *Bertha*] opkaldt efter Bertha Schønheyder, datter af by- og rådstueskriver F.A. Schønheyder (1801-72), elev i Henriette Hancks institut for 59 småpiger. Jvf. brev fra Henriette Hanck 8.2.1837, hvori A erindres om, at han havde lovet at ville benytte Berthas navn i et eventyr (BHH 179) samt dennes svar 9.3.1837: »Hils den lille Bertha fra mig, at Havfruene [i *Den lille Havfrue*] ikke kunne hedde Bertha, ellers skulde den lille Havfrue have faaet dette Navn. - Nu gjemmer jeg Navnet til den næste lille Bog, som kommer ud og da skal der bestemt komme en Bertha i den. I det andet Eventyr, Keiserens nye Klæder, findes slet ingen Fruentimmer« (ib. 184). Jvf. også brev til samme 10.6.1840: »Siig til Deres lille Bertha, at der i Fredagften i dette Eventyr er et Dukke-Bryllup, hvor Brudeparret hedder Bertha og Herman« (ib. 461). - **29***Geburtsdag*] fødselsdag. - **30***Presenter*] gaver. - **35-36***hundred og eet er ude*] talemåde: det ser galt ud.

174.6*Tappenstregen*] militært musikstykke. - **16***Svalen*] A selv. - **17***den gamle Gaard-Høne*] hentydning til Ingeborg Drewsen (1804-77), Jonas Collins ældste datter og moder til 5 børn. A havde ofte heftige diskussioner med I.D., dog uden at han normalt følte sig såret. Også samtiden forstod hentydningen til I.D., se BHW II 87. - **22ff.** For A var grønkålen symbol på selvtilstrækkeligheden og småligheden i dansk natur og mentalitet; sml. brev til Signe Læssøe Wien 20.6.1841: »Donaukysten var mig kjedsommelig, ja, næsten væmmelig: altid en grøn Mark eller en spinkel Skov! Der kom nogle Damer, som sværmede for denne Pandekage-Natur; [jeg lod] dem høre Lidt om Grækenlands Natur og Orientens Eiendommelighed, og saa troer jeg, de tilsidst indsaae, at der var noget Bedre til, end en flad Grønkaals-Natur« (BfA H 43). - **35-36***Det er et Skarn ... kjønne*] se n.t. II 272. 33-35.

175.18*Hullerne*] sml. Fodreise (81):

Verden er et Perspektiv, Himlen Futteralet,
Maanen staaer som Kikkehul, naar først Sol er dalet.
Aander løbe til og fra, kikke gennem Hullet,
Hele Jorden see de da i Facon af Nullet.

25*De maa ikke forvilde hans Begreber*] sml. Cancelliraaden i *Den lille Idas Blomster* (I 47). - **29***Hovedet*] overhovedet. - **30-31***en gammel Hedning ...*] i gr. mytologi er søvnens gud, Hypnos, fader til ca. 1000 børn, bl.a. Morfeus og Oneiros, alle drømmenes guder; hvem A her tænker på er uvist.

176.5*Historier ... Synaal*] A brugte senere to af motiverne i *Fem fra en Ærtebælg* (II 281ff) og *Stoppenaalen* (II 122ff). - **11***min Broder*] alm. forestilling i romantikken. **20***Sølvbroderi*] ribbenene. - **22-33** Sml. P. Krog Meyers rationalistiske Lærebog i den christelige Religions og Sædelære (1818), som A læste efter i latinskolen og hvor det i § 27 hedder om Guds retfærdighed: »Som den, der bifalder og vil fremme det Gode, misbilliger og vil formindske det Onde, maa Gud ville 60 behandle ethvert frit Væsen efter Fortjeneste, og tilveiebringe det nøiagtigste Forhold mellem Værd og Skjebne« (29).

